

obdobje druge svetovne vojne idr. Kot je zapisal avtor, se »*zgodovina Slovenije bere kot napeta pustolovska ali celo epska romantična zgodba*«. V ospredju je tako zgoščena, slikovita pripoved, kompleksno dogajanje pa predstavljeno jasno in zanimivo. Pregled kulturne zapuščine posameznih obdobj, pomembnih zgodovinskih osebnosti, znanstvenikov in izumiteljev, izbranega ključnega dogajanja so nazorno predstavljeni v rubriki *Galerija*. Za večjo časovno predstavljivost pa na dnu vseh strani v knjigi teče zgodovinski časovni trak s ključnimi letnicami in dogodki. Napoved novega poglavja pa začenja kratek povzetek predhodnega zgodovinskega dogajanja v rubriki *Preden se pomakneš naprej v času ...* Vsebinsko je zgodovinsko dogajanje na današnjem slovenskem prostoru členjeno v 24 poglavij, in sicer:

- *Kdaj se začenja človeška zgodba na današnjih slovenskih tleh?*
- *Po rimskih cestah pride civilizacija*
- *V vzhodne Alpe pridejo Slovani*
- *Slovani v vzhodnih Alpah sprejmejo zahodnoevropsko kulturo*
- *Čas vitezov in menihov*
- *Slovenske zgodovinske dežele in plemiške rodbine*
- *Srednjeveška mesta in gospodarstvo*
- *Človek se odpira novim pogledom na znanost in umetnost*
- *Tiskajo se prve slovenske knjige*
- *Kmetje napadajo gradove in bežijo pred osmanskimi Turki*
- *Barok na Slovenskem*
- *V dobi razuma se prebuja slovenska narodna zavest*
- *Vkoraka Napoleonova vojska*
- *Pomlad narodov in Slovenci*
- *Slovenska kultura doživlja razcvet*
- *Slovenci postajajo politično dejavni*
- *Tovarne rastejo, kmetije propadajo*
- *Velika vojna in razpad Avstro-Ogrske*
- *Slovenci v prvi Jugoslaviji*
- *Slovenci v vrtincu druge svetovne vojne*
- *Slovenci v času »bratstva in enotnosti«*
- *Jugoslavija poka po šivih*
- *Slovenci si izborijo samostojno državo*
- *Samostojna Slovenija si utira pot v prihodnost ...*

Poglavja sledijo učnemu načrtu za narodni del osnovnošolske zgodovine. Vendar pa slikovita,

zanimiva in poučna knjiga ni namenjena le osnovnošolcem, ampak jo bodo z veseljem brali tudi srednješolci in odrasli, ki bi se radi ponovno poučili o ključnih prelomnicah zgodovinskega dogajanja na ozemlju današnje Slovenije, »*raziskovali preteklost in se učili iz nje*« tudi s pomočjo igrivih ilustracij. Avtor tudi zapiše, da razumevanje lastne zgodovine vodi k bolj spoštljivemu sobivanju z drugimi narodi in k ozaveščanju o pomenu svobodne, demokratične države, povezane z evropskimi narodi.

Knjiga je zelo primerna za vključevanje v pouk zgodovine, zlasti za spodbujanje uvodne motivacije v obravnavo učne snovi, za preverjanje znanja, pa tudi za njegovo poglobljanje in večje razumevanje ključnih zgodovinskih prelomnic. Način predstavitve kratke zgodovine Slovenije bo zanesljivo prispeval tudi k večjemu zanimanju za učenje zgodovine sploh in s slikovito razlago preteklih zgodovinskih obdobj odlično dopolnjuje ilustrirano zgodovino slovenske osamosvojitve z naslovom *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*, ki je izšla pri Mladinski knjigi leta 2021.

Dr. Vilma Brodnik

KAKO SE ČUTI UTRIP SLOVENSTVA OB TROMEJI

Strokovna domoznanska ekskurzija učiteljev osnovnih in srednjih šol s področja zgodovine, geografije in sociologije v izvedbi Prekmurskega društva generala Rudolfa Maistra Murska Sobota

Predzadnji dan marca 2023 je Prekmursko društvo generala Rudolfa Maistra Murska Sobota (PD RM MS) izvedlo izjemno poučno in zanimivo strokovno ekskurzijo v kraje ob tromeji z namenom, da se poišče ali začuti utrip slovenstva v tem prostoru, kjer že stoletja živijo pripadniki slovanske, germanške in ugrofinske skupnosti.

Prva točka tega strokovnega dogodka je bila Pavlova hiša v Potrni/Laafeldu v Radgonskem kotu, kjer so po prvi svetovni vojni skupaj z mestom Radgona ostale vasi Žetinci, Potrna, Dedonci, Gorica in Zenkovci. Po več kot sto letih od podpisa Saintgermainске mirovne pogodbe, ki je bila podpisana med antanto in Republiko Avstrijo kot prvo

naslednico oktobra 1918 razpadle Avstro-Ogrske, se danes utrip slovenstva tukaj le še medlo čuti. Opazen je v priimkih in ledinskih imenih, ni pa tudi dvojezičnih tabel ali drugih zapisov v slovenskem jeziku. Toliko bolj so bili udeleženci presenečeni, ko so ob vstopu v Pavlovo hišo v Potrni/Laafeldu začutili toplino in pozdrav v slovenskem jeziku. V slovenščini jih je pozdravila Suzana Weitlaner, vodja kulturnega doma, ki se imenuje po Avgustu Pavlu. Ta je bil rojen v sosednji Cankovi in skupaj z družino je nekaj let živel v tej hiši. Pavel je odrasel trojezično – govoril je slovensko, madžarsko in nemško. Študiral je v Budimpešti, pozneje pa deloval kot jezikoslovec, etnograf, pesnik, docent na univerzi Szeged in kot predstojnik muzeja. Prizadeval si je za povezovanje med Madžarsko in Slovenijo. Njegovo življenjsko načelo multiple identitete je bilo razlog, da je bila po njem poimenovana kulturna hiša ter sedež Kulturnega društva člen 7 za avstrijsko Štajersko. Društvo je zastopniška organizacija za manjšino štajerskih Slovencev, ki živijo v pokrajini Štajerski (op. po popisu prebivalstva leta 2001 se jih je za Slovence izreklo 2.200). Dejavnost društva je zelo obsežna in raznolika. Med najpomembnejše aktivnosti spadata razstavna in publicistična dejavnost, saj na leto izdajo od ene do tri knjige v znanstveni zbirki in prav toliko v literarni zbirki. Vsako leto pripravijo dvojezični zbornik z naslovom *Signal*, izvajajo tečaje slovenskega jezika, organizirajo pohode po sledih manjšin ter skrbijo za ohranjanje slovenske kulture v tem prostoru. Toplina pridiha slovenstva je vse udeleženci grela vse do naslednje točke postanka ob tromeji.

Na skrajnem delu tromeje med republikami Avstrijo, Slovenijo in Madžarsko se nahaja ena manjših slovenskih občin, občina Kuzma z ok. 2.000 prebivalci. Udeležence je pozdravil župan Jožef Škalič, ki je

izjemno slikovito opisal utrip življenja v tej skrajni goriški občini, kjer je vsega skupaj le pet vasi: Kuzma, Gornji Slaveči, Trdkova, Dolič in Matjaševci. Nekoč izrazito kmetijsko pokrajino danes naseljujejo večinoma prebivalci, ki dnevno migrirajo v sosednjo Avstrijo. Ta jim daje boljši kos kruha in tako so domačije zelo lepo urejene, po cestah pa se vozijo avtomobili višjega kakovostnega razreda. Sicer pa so v občinskem središču osnovna šola z vrtcem, katoliška cerkev sv. Kozme in Damjana, dom za starejše občane, številne gostilne ter čudovita in neokrnjena narava. Ta je predstavljena tudi na Ježkovi poti proti tromeji, kjer je obelisk iz leta 1924 z oznakami treh držav ter dvema datumoma nastanka te meje. Že omenjeni Saintgermainski mirovni pogodbi iz leta 1919 med antanto in Republiko Avstrijo je leta 1920 sledila še mirovna pogodba antante z Madžarsko, ki je določila mejo med njo in takratno Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Z osamosvojitvijo Republike Slovenije so tako nastali pogoji za tretji del obeliska, kjer je letnica iz leta 1991. Stičišče treh držav je tako že več kot 30 let tudi stičišče treh različnih kultur, pripadniki katerih se na tem prostoru srečujejo vsako leto junija.

Po skupni fotografiji udeležencev jih je pot vodila proti nekdanjemu mejnemu prehodu Martinje, ki je bil eden izmed mejnikov v več kot 40-letnem obstoj t. i. železne zavese. Ta se je zelo močno zarezala med Porabce in Prekmurce ter za več let pretrgala stike med njimi. V prvem kraju onstran danes odprte meje je udeležence v Gornjem Seniku pozdravila svetovalka za slovenski jezik na Zavodu RS za šolstvo Valentina Novak z učenko Vaneso, ki je ena izmed najbolj marljivih učenk slovenščine. Pozdravila jih je v prisrčni porabščini in jih najprej napotila v gornjeseniško cerkev sv. Janeza Nepomuka. Tu mimoidoče na oboku pozdravljata slovenski napis

Pred Pavlovo hišo v Potrni/Laafeldu z gostiteljico Susanne Weitlaner.
Foto: Dani Mauko, 2023.

Pogovor s svetovalko za slovenski jezik Valentino Novak pred Dvojezično šolo/DOŠ Jožefa Košiča v Gornjem Seniku.
Foto: Dani Mauko, 2023.

Udeleženci ekskurzije ob tromejnem kamnu na stiku republik Avstrije, Slovenije in Madžarske.

Foto: Dani Mauko, 2023.

Hvalite gospoda vsi narodi ter zapis ob podobah križvega pota v pristni porabščini. Po ogledu šole so udeleženci v učilnici slovenščine spoznali vse tegobe ohranjanja slovenstva v tem prostoru ter tudi to, da se slovenščine v Porabju, kjer sta dve dvojezični osnovni šoli z vrtcema, danes uči vsega 200 učencev. Otroci iz porabskih osnovnih šol Gornji Senik in Števanovci lahko nadaljujejo izobraževanje na gimnaziji Monošter, nato pa na študiju v Sloveniji (Maribor ali Ljubljana) ali na Madžarskem (Sombotel ali Budimpešta). Porabski Slovenci zadnja leta močno sodelujejo z različnimi ustanovami v Republiki Sloveniji, v samem Porabju pa je največji problem ustrezno usposobljen kader za poučevanje v slovenskem jeziku. Tako si morajo ustrezne institucije z obeh strani meje prizadevati za vlaganje v izobraževanje učiteljev, saj trenutno obstaja le 50-% zastopanost slovenskih učiteljev. Težko je dobiti učitelja asistenta, slovenske učiteljice, ki hodijo poučevati v Porabje, pa so trenutno zaposlene prek Osnovne šole Kuzma. V letu 2023 so za ohranjanje slovenstva zelo uspešne »Goričke sinice«, pevke, ki jih vodi Julija Fajhtinger iz Murske Sobote. Svetovalka za slovenski jezik Zavoda RS za šolstvo OE Murska Sobota Valentina Novak, ki si prizadeva za ohranjanje slovenstva v šolah v Porabju, svetuje učenje slovenščine po metodi učenja tujega jezika. Poudarja, da je knjižna slovenščina otrokom iz Porabja tuja, saj se precej razlikuje od porabščine, pristna porabščina pa žal izumira. Nekoč so jo govorili v družinah, danes ne več toliko, saj živijo na stiku meje z Avstrijo, ki tako kot Goričancem tudi Porabcem daje možnost boljšega zaslužka. O tej težavi v Porabju je spregovorila tudi generalna konzulka Metka Lajnšček, ki svojo funkcijo v Monoštru opravlja dva mandata in se ji konec leta 2023

mandat iztekel. Opozorila je na velik neformalni vpliv različnih društev in institucij iz Republike Slovenije, ki imajo zasluge za ohranjanje slovenstva in so v zadnjih letih veliko prispevale k ohranjanju slovenskega prebivalstva v Porabju. Tako že nekaj let zelo uspešno deluje slovenska vzorčna kmetija v Gornjem Seniku, leta 2023 je bil v postnem času postavljen križev pot skozi vse porabske vasi, prav tako pa je tudi potekal popis prebivalstva. Slogan Slovencev je bil: *Ne pozabi, Slovenec sem!* Kakšni bodo rezultati popisa, bomo še videli.

Udeleženci ekskurzije so v Porabju tako začutili slovensko besedo ali kot pravijo Porabci »doma-njo rejš« ter po ogledu izjemno zanimivega filma o Porabju iz leta 2018 svojo pot nadaljevali skozi Števanovce v Andovce, kjer se nahaja Mali triglav. V tej najmanjši porabski vasi tik ob Čepincih in Budincih v Sloveniji je ob slovenski domačiji skala s Triglava, ki ima na straneh kamen iz vsake porabske vasi. Po skupnem fotografiranju so pot nadaljevali mimo muzeja železne zavese v Števanovcih, kjer je na pokopališču zelo pomemben zapis: *Za vse tiste, ki so njen somo vo zvonili!*, ki priča o usodi številnih izseljencev, ki so odšli, pa se žal nikoli več niso vrnili. Edinstven muzej železne zavese priča o težkih časih realsocializma, kjer je bil vsak nedovoljen poskus prehoda meje krvavo zatrt. Udeleženci so mejo neopazno prešli in se ustavili v Čepincih, kjer so v nekdanji karavli pred leti uredili graničarski muzej, ter se srečni, da danes živijo v drugačnih časih, napotili proti zaključku poti v Šalovcih.

Nekoč izjemno pomemben trg je danes občinsko središče z osnovno šolo, ki jo obiskujejo učenci iz obmejnih vasi Markovci, Budinci, Dolenci in Čepinci. Življenje tukaj teče počasneje, saj je še vedno čutiti dobroto in prijaznost malega goriškega človeka, kar v svoji delih opisuje v sosednjih Dolencih rojeni gorički poet Feri Lajnšček. To pa je že druga zgodba ... Udeleženci so bili veseli, da so na strokovni ekskurziji veliko doživeli in začutili močan utrip slovenstva na stiku treh dežel. Hvaležni društvu za dobro organizacijo in izvedbo strokovne ekskurzije so rekli, da se bodo v te kraje še vrnili.

Mag. Bernarda Roudi